

ARHIVELE STATULUI IAȘI DE LA 1862 LA 1912. GHEORGHE IONESCU - ȘEF AL SUCURSALEI (1897-1912)

În pragul sărbătoririi a 175 de ani de activitate neîntreruptă și fructuoasă a instituției Arhivelor Naționale, cea care adăpostește file de istorie, cultură și civilizație românească, „o avere publică ce merită cea mai de aproape îngrijire a Cărmuirei”¹, după cum spunea poetul Vasile Alecsandri, instituție definită a fi un adevărat „sanctuar al drepturilor compatrioților”², cum a denumit-o întâiul arhivist al statului, Gheorghe Asachi, tânărul colectiv de arhiviști ieșeni și-a propus să celebreze acest eveniment prin evocarea activității și a operei arhivistice ale unor însemnați slujitori ai Arhivelor ieșene.

În acest gest colectiv se înscrie și această evocare, ce se dorește a fi o încercare de a lămuri și a scoate în evidență cât mai multe aspecte inedite din activitatea instituției Arhivelor Naționale din Iași, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și din primul deceniu al secolului al XX-lea.

Vom încerca să conturăm un portret cât mai amănunțit al celui ce a fost pentru Arhivele ieșene un alt ilustru senior, arhivist pasionat și meticulos, Gheorghe Ionescu, un personaj mai puțin studiat și evocat de-a lungul vremii. Tocmai de aceea, dorim să precizăm că aceste rânduri sunt rezultatul cercetării asidue în documentele vremii aflate la Arhivele Naționale Iași, putând fi considerată inedită și ca un prim pas în creionarea unui portret al omului și arhivistului Gheorghe Ionescu.

Perioada supusă cercetării, considerată a fi „cea de a patra în evoluția Arhivelor Statului”³, este delimitată politic de două mari evenimente ale istoriei noastre naționale: Unirea Principatelor române la 1859 și Marea Unire din 1918, evenimente cu impact direct asupra statutului instituției noastre și conținutului activității arhivistice din Moldova.

Structural-organizatoric, Arhivele Statului s-au aflat în respectiva perioadă sub semnul a două acte normative fundamentale: *Regulamentul pentru organizarea Arhivelor Statului*, aprobat cu unele modificări la 2 noiembrie 1862, rămânând două despărțiri – Despărțirea istorică și a așezămintelor publice și Despărțirea de Stat sau administrativă, judecătorească și legislativă⁴, din timpul domnitorului Alexandru I. Cuza și *Legea pentru organizarea Arhivelor Statului*, din anul 1925⁵. În cuprinsul acestei perioade vor fi amendate unele prevederi legislative privind activitatea arhivistică, fără a produce însă modificări substanțiale în ceea ce însemnau ca activitate și atribuții Arhivele Statului. Pentru Arhivele Statului din Iași, Regulamentul din 1862 prevedea că acestea urmau a trece în subordinea Arhivei Statului din București, reorganizată ca Direcție Generală,

¹ *Indrumător în Arhivele Statului Iași*, vol. II, 1956, p. 174.

² Gh. Ungureanu, *Figuri de arhiviști români. Gheorghe Asachi, 1788-1869*, București, p. 19.

³ Gh. Rusu, *Arhivele Statului din Iași – 160 de ani de activitate*, în *RA*, nr. 4, București, 1991, p. 458.

⁴ *Arhivele Statului, 125 de ani de activitate (1831-1956)*, București, anexa 27, p. 183.

⁵ *Monitorul Oficial*, nr. 153, I, 15 iulie 1925.

reglementare considerată în vreme ca fiind „jertfă patriotică a Unirei”⁶ și care a dăunat, în oarecare măsură Iașului, prin pierderea importanței acestei instituții din capitala Moldovei.

În 17 august 1862, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, în subordinea căruia au trecut atunci Arhivele, ordonă: „Arhiva din Iași va rămâne acolo cu tot personalul astăzi în ființă și cu titlul de *Arhiva – Sucursală din Iași*, transportându-se îndată aici în capitală actele Statului, colecțiunea de peceți și actele vechi dinaintea Regulamentului din seria decanică și administrativă”⁷.

De asemenea, este precizat și personalul Arhivelor Statului din Iași, „compus de un cap și doi copişti”⁸. Noua situație creată vechii instituții a Arhivelor din Iași nu era deloc satisfăcătoare⁹. O serie de ordine care au urmat Regulamentului din 1862, opreau „Sucursala” din Iași să mai primească actele autorităților de „peste Milcov”, afară de cele ale desființatelor Ministere, sau altor „dregătorii ale fostei Moldova”¹⁰, respectivele acte urmând a fi transferate, mai devreme sau mai târziu, la București. Mai mult, erau avute în vedere și toate actele care se păstrau în Arhivele din Iași dinainte de 1832.

Ordinul Direcției Generale nr.166 din 20 martie 1863, întărea cele mai sus amintite, „suspendând pentru înlesnirea acestor lucrări orice depunere de acte în sucursală”¹¹.

În acest context, instituția Arhivelor Statului din Iași intra într-un „con nefast de umbră”¹², putând fi considerat un moment de declin, de regres. Stoparea totală a depunerilor de documente a avut drept consecință tragică pierderea unui material documentar însemnat aflat la diverse instituții ale statului, documente importante care s-au distrus în timp.

Astfel, perioada 1862-1900 este una foarte săracă în ceea ce privește preluările de documente, Arhivele Statului din Iași aflându-se într-un real impas datorită lipsei suportului juridic care să le confere autoritatea necesară, cât și capacitatea organizatorică și materială necesară bunei desfășurări a acestei activități.

Dramatismul perioadei datorat unor hotărâri nefirești este surprins și de Sever Zotta, atunci când vorbește de „jalnica tragedie a Arhivelor Statului”¹³, tezaurul arhivistic de la Iași, „păstrat cu sfințenie”¹⁴ de înaintași fiind în pericol.

Intenția de a muta documentele de la Iași la București nu a fost materializată decât în 1876, când comisia condusă de bucovineanul Samson Bodnărescu, pe atunci director al Bibliotecii Statului din Iași a purces la inventarierea și selecționarea dosarelor cu scopul de a le trimite la București. Această comisie a început să funcționeze la 25 februarie 1876. La 29 martie același an, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice a solicitat

⁶ Sever Zotta, *Din trecutul Arhivei Statului a Moldovei. Spicuiuri din dosurile cancelarie*, în AR, tom. VI, București, 1941, p. 235.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Gh. Rusu, *op. cit.*, p. 458.

⁹ D.J.A.N. Iași, *Fond personal Gh. Ungureanu*, ds. 462, p. 51.

¹⁰ Sever Zotta, *op. cit.*, p. 236.

¹¹ D.J.A.N. Iași, *Fond personal Gh. Ungureanu*, ds. 462, p. 52.

¹² Gh. Rusu, *op. cit.*, p. 459.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*.

inventarierea doar pe jumătate a respectivei arhive, situație impusă de lipsa de fonduri. La 10 aprilie 1876, din raportul comisiei rezultă faptul că „au fost colaționate peste 112.000 dosare și au mai rămas necolaționate încă 200.000”¹⁵. La 26 mai, locul lui S. Bodnărescu, retras, este luat de trimisul capitalei la Iași, C. D. Mumuianu, arhivist cl. II. Dar în aceeași zi, surprinzător, Ministerul lua hotărârea ca arhiva să rămână la Iași, lăsând în seama ieșenilor misiunea de a rearanja „actele țării” în ordinea și conform criteriilor existente de la începuturile organizării acestei arhive, întrucât „onorabila comisiune” lăsase în urmă o treabă pe jumătate făcută, iar în urma incendiului din 13-14 ianuarie 1880, datorită evacuării forțate a arhivei din calea focului, aceasta se „transformă într-o încurcătură generală”¹⁶, conform spuselor lui Mumuianu.

Directorul Arhivelor Statului de la Iași, „cap al arhivei” ce a fost nevoit să treacă la rearanjarea documentelor într-o temeinică ordine a fost poetul Gheorghe Tăutu, șef al sucursalei până la 8 august 1885. „De altfel ieșenii erau deprinși cu focurile ca și atenienii cu cucuvala”¹⁷, motiv pentru care Tăutu a reușit să salveze în mare parte arhiva din flăcări, mai înainte ca acestea să cuprindă în totalitate depozitele. Au existat însă și pierderi iremediabile de documente aparținând secțiunilor Curții de Apel și Tribunalului Iași, dar și din colecțiile de documente istorice ale Iașului.

Succesorul lui Tăutu, ca „șef al arhivei”, a fost Nicolae Roiu (1 octombrie 1885-20 septembrie 1897), care a avut mai multă tihnă și mai puține nenorociri pe cap, nefiind tulburat de incendii sau de nevoia de a muta în alte spații arhiva, care din 1883, după îndelungi peregrinări prin „niște case închiriate în Beilic, pe la Trei Ierarhi și dependințele unei case din apropierea acesteia”¹⁸, se reașează în Palatul Administrativ al Iașului, proaspăt restaurat, unde ocupa „9 camere spațioase și câteva beciuri”¹⁹. Roiu a dat o atenție deosebită bibliotecii arhivelor, solicitând în repetate rânduri Ministerului îmbogățirea cu publicații oficiale și scrieri vechi sau noi a respectivei biblioteci, în scopul acoperirii pierderilor provocate de incendiul din 1880.

În contextul evenimentelor prezentate până acum își face apariția în peisajul arhivistic ieșene și Gheorghe Ionescu. Asupra prezenței sale implicite în problemele arhivelor din Iași ne-am propus să ne ocupăm în paginile următoare ale acestui studiu. Chiar dacă sursele documentare avute la dispoziție au fost destul de puține, vom încerca a reconstitui viața și activitatea acestui om al arhivelor, ce a lăsat urme însemnate în trecerea sa prin arhivele ieșene.

Referitor la originile și datele de stare civilă ale lui Gh. Ionescu, materialul documentar studiat oferă foarte puține informații. Cu toate acestea găsim câteva elemente privind ascendența sa în însemnările lui Sever Zotta, care îl consideră pe Gh. Ionescu ca fiind „fiul natural al unui boier al căruia strămoș, Logofăt, fu ucis de Ștefan Tomșa (Let. I, 265)”²⁰. Într-o altă însemnare a aceluiași Sever Zotta referitoare la Gh. Ionescu, îl

¹⁵ Sever Zotta, *op. cit.*, p. 236.

¹⁶ *Ibidem*, p. 237.

¹⁷ *Ibidem*, p. 238.

¹⁸ George Potra, *Contribuțiuni la istoricul arhivelor românești*, în RA, vol. I, București, 1944, p. 26.

¹⁹ Sever Zotta, *op. cit.*, p. 238.

²⁰ Idem, *Conducătorii Arhivelor Statului din Iași în curs de 100 de ani*, în RA, IV/2, București, 1911, p. 382.

numește pe acesta drept „fiu ilegitim al unui Beldiman”²¹, probabil descendent al neamului de boieri cu acest nume, de prin zona ținutului Fălciu.

Cercetând arhiva de cancelarie a Arhivelor Naționale Iași am avut plăcuta surpriză de a da peste un răspuns la o circulară a Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, din 8 ianuarie 1904, prin care toți funcționarii statului trebuiau să întocmească o evidență clară, de trimis la „Casa pensiunilor din ministerul financelor” cu date referitoare la: „numele și pronumele, studiile, starea civilă, funcțiunile, administrația la care a servit și reținerile pentru pensie” ale funcționarilor din Arhivele Statului Iași. Bineînțeles că și Gh. Ionescu a întocmit propria sa fișă conținând respectivele cerințe, document ce ne oferă informații deosebit de prețioase despre statutul civil și social al acestuia.

Iată ce conține actul amintit: „G. Ionescu; studiile: Școala Primară; starea civilă: căsătorit (cu *Natalița, decedată în 3 mai 1905, s. n.*); funcțiunile: *Copist* (1 decembrie 1872-25 aprilie 1875) la Subprefectura Pl. Mijloc, Jud. Fălciu și *Registrator Arhivar* (25 aprilie 1875-1 decembrie 1875) la aceeași instituție; *Registrator Arhivar* (1 ianuarie 1876-1 aprilie 1876) la Subprefectura Pl. Stavnic, Jud. Iași; *Registrator Arhivar* (1 aprilie 1876-1 iulie 1876) la Subprefectura Pl. Copou Iași; *Copist* (14 septembrie 1877-1 octombrie 1885) la Arhiva de Stat Iași; *Șef al Arhivei* (1 octombrie 1897-până în prezent) la Arhiva de Stat Iași”²². Se pare că originile sale vin într-adevăr din zona ținutului (județului) Fălciu, deoarece activitatea sa de registrator arhivar și copist începe la Subprefectura Plasei Mijloc din județul Fălciu. Nu putem afirma dacă a urmat studii superioare, atât timp cât acest document, din 1904(!), an în care Gh. Ionescu era în apogeul carierei sale, nu ne oferă o asemenea informație, formularul respectiv fiind completat de către Gh. Ionescu personal. Privitor la starea civilă a acestuia, nu deținem alte informații decât faptul că a fost căsătorit. Nu cunoaștem anul nașterii și nici locul nașterii. În orice caz, se pare că este născut în perioada 1847-1852, în județul Fălciu.

Activitatea desfășurată de către Gh. Ionescu la Arhivele Statului Iași, ocupând funcții de copist, ajutor al șefului arhivei și pentru intervalul de timp dintre *1 octombrie 1897 și 30 septembrie 1912* chiar „Șef al arhivei sucursală” Iași, este una rodnică și temeinică, chiar dacă nu putem afirma că activitatea sa arhivistică a fost una spectaculoasă. Gh. Ionescu a avut multe preocupări în grija pe care a manifestat-o față de documentele intrate în patrimoniul Arhivelor Statului din Iași, fiind un priceput și neostenit paleograf, un „copist” desăvârșit, având un talent deosebit (după cum menționează și documentele vremii) în a descoperi și valorifica date și informații prețioase pentru istoria neamului românesc, cât și pentru cea locală. A fost un bun administrator al materialului documentar aflat în depozitele Arhivelor Statului Iași, dar și un demn și preocupat ocrotitor al acestui patrimoniu arhivistic, fapt dovedit de faptul că în timpul directoratului său arhivele din Iași s-au mutat, în sfârșit, într-un spațiu cu mult mai decdent decât anterioarele, la mănăstirea Golia, în anul 1911, subiect despre care vom detalia în paginile următoare.

²¹ Ștefan S. Gorovei, *Istoria unei reviste*, în *ArhGen*, 1, 1912, ediție anastatică, Iași, 2005, p. IV.

²² D.J.A.N.Iași, Fond *Arhiva de cancelarie*, ds. 2/1904, f. 2.

După cum întâlnim informația în actul din 1904, într-adevăr Gh. Ionescu este angajat în funcția de „copist” la Arhivele Statului din Iași, începând cu data de 14 septembrie 1877. În acea perioadă, șef al arhivelor ieșene era Gheorghe Tăutu, cel care la data de 16 august 1877 primea demisia în scris a fostului copist, Benone Trifan numit pe aceeași funcție la Prefectura Județului Iași²³. La 19 august 1877, Gh. Tăutu expedia Direcției Generale a Arhivelor Statului București o adresă-raport nr. 82/1877, prin care se preciza „D. Benone Trifan copistul acestui serviciu, gășind ocasiunea a trece în o funcțiune mai avantajoasă la 15 a curentei a și dimisionat. Supunându-vă acestei cunoștinței D-voastre, cu cel mai profund respect ieu îndresneală a vă recomanda în locul D-lui Trifan pe D. Gh. Ionescu, june ce cred că va răspunde cu devotament la îndatoririle sale.

D-le Director dacă cu această recomandațiune trec alături cu dispozițiunile Regulamentului Archivelor Statului, veți binevoi a-mi permite de a vă supune, că, din experiență s-a dovedit, că pentru ocuparea acestui post prin concurs, se întâmpină atâtea greutăți și întârziere, încât serviciul trebuie să ștea vacant câte mai multe luni, fiindcă persoanele ce întrunesc calitățile cerute de Regulament, văzând că salariul destinat copistului este foarte mic în raport cu obligațiunile sale, mai ales când este vorba de regulare de dosare sau alte afaceri relative la arhivă, dacă primesc deocamdată această funcțiune, peste puțin timp se retrag din ea, preferând la alte instanțe unde le convine atât salariile precum și datoriile postului ce i se încredințează.

Pe lângă aceste d-le Director persona ce am onóre a recomanda D-voastre pe lângă că este un bun scriitor dar au și funcționat la arhiva Prefecturii mai mulți ani, crezându-o *capabilă pentru ocuparea acestui post*²⁴. Raportul era adresat directorului general al Arhivelor Statului din acea vreme, Bogdan Petriceicu Hașdeu care, la 6 septembrie 1877, răspunde prin adresa nr. 346, astfel: „Am onorea a răspunde raportului D-Voastră no. 82, că în considerațiunea motivelor într-ânsul expuse, aprob numirea D-lui Gheorghe Ionescu ca copist al acelei Archive de la data intrări sêle în serviciu. Semnează B. P. Hașdeu”²⁵.

Prin adresa nr.84/14 septembrie 1877, Gh. Tăutu se adresa lui Gh. Ionescu „D. Director General al Archiv. Statului prin Adresa nr. 346 aprobând recomandațiunea ce sub-scrisul au făcut în persona D-voastre prin Rap. no. 82 pentru postul de copist ce este vacant în acest serviciu, vă fac cunoscut despre aceasta, invitându-vă de a veni imediat spre a ocupa această funcțiune și silindu-vă de a da probe lăudabile despre datoriile ce vi se încredințează”²⁶. Fapt de altfel petrecut și atestat de prezența lui Gh. Ionescu pe „Statul constatând prezența și achitarea personalului Arhivei Statului din Iassy pe luna septembrie 1877”²⁷, unde acesta figurează cu funcția de copist, nr. curent 3, având un salariu de 31 lei și 16 bani, pentru 15 zile lucrate, iar în octombrie 1877 pentru 30 zile lucrate salariul primit de Ionescu a fost de 62 lei și 33 bani.

²³ *Ibidem*, ds. 4/1877, f. 51.

²⁴ *Ibidem*, f. 55.

²⁵ *Ibidem*, f. 58.

²⁶ *Ibidem*, f. 59.

²⁷ *Ibidem*, f. 61.

Un eveniment însemnat în istoria Arhivelor Statului Iași se produce la 8 august 1885, când o scurtă adresă (de fapt, un concept) către Direcția Generală a Arhivelor Statului, nr. 82/1885 vestește: „D. Gheorghie Teutu – Șeful acestui Serviciu, încetând din viață astăzi, am onore a vă supune cu tot respectul despre aceasta, spre știință și regulă”²⁸. Adresa este semnată, se pare, de către Gh. Ionescu, și afirm se pare, deoarece nu figurează decât o inițială stilizată „I”. La momentul respectiv, Gh. Ionescu ocupa tot funcția de copist sau „scriitor” cum l-am mai întâlnit în filele dosarelor de cancelarie, însă la 28 septembrie 1885, adresa raport nr. 110 a noului șef al Arhivelor Statului de la Iași, Neculai Roiu, fost „ajutor” al lui Gh. Tăutu, către Direcția Generală a Arhivelor Statului București solicita: „Pentru ocuparea postului de adjutor rămasu vacant la acest Serviciu prin înaintarea subsemnatului, am onore a vă recomanda pe D^{nu} Gh. Ionescu actualul copist care servește în această cancelarie de la 1872 neîntrerupt, *în care timpu și-a îndeplinitu datoriele funcțiunei sale cu zel, credință și activitate*, rugându-vă D^{le} Director ca pentru motivul arătat și în puterea Art.5 din Regulamentul Archivelor să binevoiti a cere Onor. Minister al Cultelor Instr. Publice confirmarea D^{sele} în menționatul post.

Cât pentru postul de copist ce va rămâne vacant prin înaintarea D^{lui} Ionescu, cu onore vă recomand pe D^{nu} Gh. Vasiliu absolvent a patru clase gimnasiale, fost funcționar în mai multe instanțe administrative și care a îndeplinit și serviciul militar cerut de lege, inițiat în afaceri de arhivă.

Aprobând și Dv. aceste numiri, vă rog să bine voiti a le considera pe diua de 1 octombrie a.c.”²⁹.

În urma acestor propuneri ale Șefului Arhivei Sucursale de la Iași, N. Roiu, la data de 7 octombrie 1885, la Prefectura Iași, Gheorghe Ionescu, numit ajutor al șefului arhivei începând cu 1 octombrie 1885, depunea „legiuitulu jurământu”³⁰, în prezența „Șefului Sucursalei Arhivei Statului din Iași” și a „preutului Vasilie Patron paroh la Biserica Ziua Crucii din Iași”, mărturie stând până astăzi, „Foie de jurământ”³¹ semnată personal de Gh. Ionescu și de cei mai sus amintiți.

Evoluția ascendentă a carierei „junelui” Gh. Ionescu ajuns acum la deplină maturitate, în cadrul instituției Arhivelor Statului din Iași a continuat, în calitatea sa de ajutor al șefului sucursalei, contribuind din plin la buna funcționare și administrare a arhivei statului.

De altfel, o bună parte din activitatea sa din perioada 1885-1897 este dovedită de urmele scrierii sale având caractere mari și caligrafice întâlnită în repetate rânduri pe materiale documentare ajunse până astăzi, dosare de arhivă ale Tribunalului Iași, ale administrației locale – Primăria și Prefectura Iași, cât și pe o serie însemnată de pachete de documente din Colecția „Documente” aflată în păstrare la Iași. Ionescu era cel care se ocupa de preluările (depuneri) de documente ale diverselor instituții ieșene la Arhivele Statului, el se ocupa de o cât mai bună și corectă evidență a lor, răspunzând numeroaselor solicitări de dare în cercetare a materialului documentar către forurile/autoritățile interesate, cât și unei însemnate pleiade de cercetători și istorici de renume ai acelor timpuri.

²⁸ *Ibidem*, ds. 2/1885, f. 15.

²⁹ *Ibidem*, f. 30.

³⁰ *Ibidem*, f. 30.

³¹ *Ibidem*, f. 33.

Colecția „Manuscrise” a Direcției Județene Iași a Arhivelor Naționale conține câteva registre și condici completate cu mâna proprie de către Gh. Ionescu atât în perioada cât a fost „ajutor” al șefului arhivei N. Roiu, cât și în perioada ulterioară, când el însuși devine conducătorul destinului acestei instituții vreme de 15 ani. Amintim aici, însemnările din condicile de anaforale din anii 1397-1504³², notele și însemnările despre târguri și iarmaroace din Moldova³³, însemnările din condici de anaforale (hrisoave și cărți de judecată) și de pe condici din arhiva Tribunalului Iași, Secția a II-a (Tr. 1349) și Tribunalului Iași, Secția I-a (Tr. 1714)³⁴, însemnări privind moșii, case, locuri, hanuri, dugheni, vii, atestate de slujbe, foi de zestre și avere provenite din fondul „Divanul de Apel al Moldovei”³⁵, diverse însemnări și note din condicile aflate la „Litera K” – Colecția „Litera”³⁶, toate acestea stând mărturie pasiunii și seriozității prin care Gh. Ionescu a devenit o figură emblematică, dar, regretabil, mai puțin elogiată, a arhivisticii românești în general și a celei ieșene în special.

În 8 octombrie 1897, prin adresa Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice nr. 64050/1897, Gh. Ionescu este înștiințat de faptul că a fost înaintat „prin trecerea la pensiune a Domnului N. Roiu”, în postul de Șef al Arhivelor Statului Iași³⁷. Înaltul Decret Regal nr. 3045/30 octombrie 1897, consfințind legalitatea și temeinicia acestei numiri. Prin „Procesul-Verbal din 10 octombrie 1897”³⁸, N. Roiu și Gh. Ionescu „întâlnindu-se în cancelaria Sucursalei” au procedat la predarea-primirea „documentelor, sigiliilor, bibliotecii, opiselor cu care s-au depus toate actele în depozitele arhivei, mobilierul, precum și întreaga dote a arhivei după inventarele lor”.

Începând cu aceeași dată, 1 octombrie 1897, fiul lui N. Roiu, Laurențiu Roiu, devenea din copist al arhivei, ajutor al noului șef Gh. Ionescu³⁹. La propunerea lui Ionescu, pe funcția de copist este angajat tot cu 1 octombrie 1897, Constantin A. Cortez, „fost funcționar în mai multe servicii financiare și chiar copist în Minist de Culte”⁴⁰ și care, considera Ionescu, „se va devota atribuțiilor arhivistice”. Cei trei, mai sus-menționați, împreună cu servitorul Vasile Unuță, vor alcătui pentru câțiva ani personalul Arhivelor Statului din Iași, aceștia fiind de fapt primii colaboratori ai lui Gh. Ionescu, ca șef al arhivei.

O măsură însemnată și chiar printre primele ale lui Gh. Ionescu, ca șef al Arhivelor Statului Iași este aceea consemnată în adresa către Ministerul Justiției, nr. 94/15 octombrie 1897 prin care solicita numitului minister restituirea „Condicilor de Hrisoave și hotărârile originale ale Divanului Domnesc din Moldova. Aceste acte (*strămutate la București în 1865 - n.n.*) fiind adesea ori întrebate de multe persoane pentru a-și scote

³² D.J.A.N. Iași, Colecția *Manuscrise*, Mss. nr. 1997.

³³ *Ibidem*, Mss. nr. 1998.

³⁴ *Ibidem*, Mss. nr. 1999.

³⁵ *Ibidem*, Mss. nr. 2000.

³⁶ *Ibidem*, Mss. nr. 2003.

³⁷ *Idem*, Fond *Arhiva de cancelarie*, ds. 1/1897, f. 30.

³⁸ *Ibidem*, f. 31.

³⁹ *Ibidem*, f. 43.

⁴⁰ *Ibidem*, f. 42.

copii din ele la trebuințele ce au, crezîndule că să păstrează în depozitele acestei arhivi”⁴¹.

Demersul lui Ionescu a dat rezultate și prin adresa nr. 15671/4 noiembrie 1897, Ministerul Justiției face cunoscut „că condicile de hotărâri ale Înalțului Divan Domnesc din Moldova cu hrisoave precum și dosarele primite de la acest Minister de la desființatul Minister al Dreptății din Moldova, vi le înaintăm astăzi 4 noembrie curent. Aceste condici sunt în număr de 123 bucăți iar dosarele în număr de 3273, de la anul 1835 la 1862. Toate s-au împachetat în 19 lăzi cari și s-au expedit cu calea ferată și pe cari aveți să le primiți zilele acestea”⁴². Adresa este semnată de ministrul de justiție A. Djuvara.

Povestea celor 19 lăzi este oarecum tragi-comică în sensul că acestea au intrat în posesia lui Ionescu abia la 14 noiembrie 1897 (după 10 zile de la expediere!), deoarece au fost trimise pe adresa Tribunalului Iași, timp de câteva zile fiind lăsate de izbeliște în gara CFR Iași. Ionescu, „din întâmplare”⁴³ a aflat de sosirea lăzilor, la ridicarea lor din gară plătind și o taxă suplimentară, de „magazinaj”, pentru întârzierea preluării lor. Mai mult, lăzile erau deteriorate (probabil din neglijența funcționarilor CFR) iar dosarele amestecate și „eșite pe jos”. Ionescu a cheltuit „din spesele” proprii suma de „42 franci” pentru a reuși transportarea lăzilor la sediul arhivelor din Palatul Administrativ al Iașului, motiv pentru care a cerut Ministerului Justiției decontarea acestor cheltuieli.

De o altă surpriză a avut parte însă Gh. Ionescu la desfacerea completă a tuturor lăzilor cu pricina. În loc de 123 volume de anafore și hrisoave domnești ale Moldovei și 3273 dosare ale desființatului Departament al Dreptății, Ionescu a găsit în lăzi „aproximativ 20.000” de acte, lipsite complet de evidență, fiind nenumerotate, neșnuruite și neinventariate. Datorită acestui fapt, Ionescu a cerut sprijinul Direcției Generale a Arhivelor Statului, după ce Ministrul Justiției a refuzat elegant trimiterea arhivarului său la Iași pentru a preda documentele în „bună regulă arhivistică”. Volumul foarte mare de documente risca să paralizeze întreaga activitate a arhivelor ieșene și readucea în discuție o mai veche și dureroasă problemă, aceea a spațiului de depozitare, la momentul respectiv, oricum, insuficient.

Astfel că, la 12 decembrie 1897, prin adresa nr. 149⁴⁴, Gh. Ionescu se adresează Ministrului Cultelor și Instrucțiunii Publice, încercând a sensibiliza autoritățile centrale, beneficiind de motivația preluării numărului uriaș de dosare de la Ministerul Justiției, în scopul amenajării în fostele ateliere ale Școlii de Arte din Iași a unor noi depozite care să poată adăposti materialul documentar existent în acel moment la Iași.

Răspunsul ministerului a fost, în mod consecvent, același: „nu sunt fonduri, nu avem aceste posibilități”.

În consecință, sediul Arhivelor Statului Iași a rămas la Palatul Administrativ, fondurile de arhivă primite de la București fiind ordonate și inventariate de către personalul de la Iași, pe parcursul mai multor ani.

⁴¹ *Ibidem*, ds. 7/1897, f. 3.

⁴² *Ibidem*, f. 8.

⁴³ *Ibidem*, f. 9.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 17.

Combativul Șef de Arhivă de la Iași, Gh. Ionescu a reușit însă obținerea de fonduri, în vara anului 1898, de la minister, măcar pentru a repara și renova spațiile de la Palat în care era depozitată întreaga arhivă a statului. Prin adresa nr. 29440/2 iulie 1898, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice aprobă suma de 200 lei, pentru „reparațiunile cele mai necesare localului acelei arhive”⁴⁵.

În 13 ianuarie 1901, structura de personal a Arhivelor Statului Iași suferă o modificare, prin numirea lui Dimitrie C. Zaharia în funcția de „ajutor” al șefului arhivei. Acesta a ocupat postul în urma susținerii unui concurs la Iași. D. C. Zaharia lua locul lui Laurențiu N. Roiu care, după o îndelungată suferință, dispărea dintre cei vii, la o vârstă tânără, în noaptea de 17 spre 18 noiembrie 1900⁴⁶.

O nouă inițiativă a lui Gh. Ionescu de recuperare a dosarelor instituțiilor ieșene plecate spre București, capătă contur în ianuarie 1901 când, printr-o adresă expediată Direcției Generale a Arhivelor Statului, șeful arhivei din Iași solicita „înapoierea dosarelor” aparținând „desființatului Control al Statului din Moldova”⁴⁷ împreună cu toată evidența acestora, acestea fiind cerute spre studiu de către Înalta Curte de Conturi din Iași, arhiva respectivă fiind transportată la București în 1863. De asemenea, Ionescu solicita forurilor diriguitoare din București și restituirea arhivei „Obșteștei Adunări din Moldova” plecate din Iași pe întreaga perioadă a anilor 1862-1897, împreună cu alte documente aparținând „instanților judecătorești” din Iași. Gh. Ionescu a întocmit chiar o amplă și detaliată listă a respectivelor documente solicitate Bucureștiului a le restitui⁴⁸. Printre actele cerute de Ionescu întâlnim și un exemplar al *Regulamentului Organic revizuit de boierii aleși de Obșteasca Adunare a Moldovei*⁴⁹.

O altă cerere a directorului Gh. Ionescu este adresată Ministerului de Externe, prin care solicită restituirea unui număr important de acte create de către „desființatul Secretariat de Stat din Moldova”, întocmind și pentru acestea o listă cuprinzătoare⁵⁰.

Între anii 1903-1908, Gh. Ionescu desfășoară o rodnică activitate arhivistică la Iași în sensul trecerii la ordonarea și inventarierea unui număr de aproximativ 5000 dosare și condici rusești depuse la Arhivele Statului din Iași de către Ministerul de Justiție, în anul 1866, documente datând din perioada 1846-1857, „privitoare pe locuitorii ținuturilor Ismail, Bolgrad și Cahul din Basarabia”⁵¹. În buna desfășurare a acestei inițiative lăudabile a lui Gh. Ionescu se implică și Directorul General al Arhivelor Statului din acea vreme, Dimitrie Onciul, care, în scopul ușurării sarcinilor aflate pe umerii ieșenilor purcede la a solicita spre ordonare și inventariere, dosare din respectiva depunere, spre a fi trimise la București (conform bogatei corespondențe existente) în transpoarte succesive. Acest fapt se întâmplă și, în perioada noiembrie 1903-mai 1908, fiind trimise la București și returnate la Iași, după prelucrarea lor arhivistică, o serie însemnată de documente,

⁴⁵ *Ibidem*, ds. 1/1898.

⁴⁶ *Ibidem*, ds. 1/1900.

⁴⁷ *Ibidem*, ds. 1/1901, f. 77.

⁴⁸ *Ibidem*, f. 80-101.

⁴⁹ *Ibidem*, f. 101v.

⁵⁰ *Ibidem*, f. 105-106.

⁵¹ *Ibidem*, ds. 8/1903, *pussim*.

luarea acestora în evidență făcându-se în paralel, atât la Iași cât și la București.

Cu prilejul sărbătoririi în anul 1906, a 40 de ani de domnie a regelui Carol I, în contextul manifestărilor organizate de autoritățile statului, se regăsește și „Expoziția Națională”, la care și Arhivele Statului din Iași, conduse de Gh. Ionescu au intenționat a fi prezente cu o bogată și variată serie de documente, 38 la număr, al căror inventar îl descoperim în arhiva cancelariei de la Iași⁵². Din cele 38 de exponate, Direcția Generală a Arhivelor Statului a selectat doar 3, două pergamente și o pecete, pentru „a fi expuse spre vedere la Expozițiunea generală română”⁵³.

O problemă constantă ce apare în documentele arhivei de cancelarie, pe toată perioada conducerii Arhivelor Statului din Iași de către Gh. Ionescu, este aceea referitoare la sediul instituției și spațiile de depozitare a documentelor, considerate a fi de multe ori insalubre sau nesigure dar, mai ales, înghesuite, neîncăpătoare, prost luminate și aerisite. Șeful Arhivei din Iași, Gh. Ionescu a căutat, făcându-și aproape un țel de atins prin orice mijloace, să rezolve această problemă, căutând neconținut spații și clădiri din Iași începutului de secol XX care ar fi putut oferi condiții de lucru și de depozitare a documentelor cât mai prielnice.

Această continuă zbatere a lui Gh. Ionescu, de peste 10 ani, a primit o recompensă onorantă pentru acesta, sprijinit fiind în demersurile sale și de Directorul General de atunci, Dimitrie Onciul care, din 1906 începând, a pus ferm problema construirii unui local pentru Arhivele din Iași. Și pentru că Palatul Administrativ din Iași trebuia să fie restaurat, Onciul a obținut, în cele din urmă, imobilul fostei Stăreții a mănăstirii Golia, construit încă din 1791 și care, fiind reparat în totalitate, a putut fi considerat optim pentru strămutarea întregii arhive a statului între zidurile sale.

Întreaga operațiune de mutare a arhivei s-a finalizat în 1911, mănăstirea Golia reprezentând „penultima peregrinare”⁵⁴ a tezaurului arhivistic ieșean în decursul trecerii lui prin istorie.

Cu această ultimă realizare, dar extrem de importantă și notabilă, Gh. Ionescu, șeful Arhivei Statului din Iași, iese din scena atât de tumultoasă a istoriei arhivisticii românești, fiind destul de în vârstă și, potrivit unei însemnări a lui Sever Zotta ce menționează faptul că, în toamna anului 1912 Ionescu „se îmbolnăvise grav de paralizie progresivă”⁵⁵, asistăm la părăsirea funcției de către acesta și numirea lui Sever Zotta ca Director al Arhivelor Statului din Iași la 9 octombrie 1912.

Datorită gravei boli de care suferea, Gh. Ionescu dispăre dintre cei vii la scurt timp după părăsirea Arhivelor din Iași (nu cunoaștem data exactă a morții acestuia), lăsând în urmă o rodnică și îndestulătoare activitate, întreaga sa viață fiind pusă în slujba arhivelor și progresului arhivisticii, motive pentru care am considerat necesar a aduce acest omagiu celui ce a fost „junele” Ionescu, Șef al Arhivelor Statului Iași.

⁵² *Ibidem*, ds. 1/1905, f. 129-130.

⁵³ *Ibidem*, f. 132.

⁵⁴ Gh. Rusu, *op. cit.*, p. 460.

⁵⁵ Sever Zotta, *op. cit.*, p. IV.

**Les Archives d'Etat de Iași de 1862 à 1912.
Gheorghe Ionescu – Directeur des Archives de Iași (1897-1912)**

Résumé

Cette étude constitue une tentative inédite de surprendre d'une manière si détaillée que possible les événements qui ont décisivement marqué l'évolution historique et institutionnelle des Archives d'Etat de Iași. Nous nous sommes concentrés sur la période comprise entre 1862 – 1912, marquée par deux événements majeurs de l'histoire nationale: le règne du prince Alexandru Ioan Cuza et l'accomplissement de la Grande Roumanie.

On a surpris les principaux repères de l'évolution législative de l'institution des Archives d'Etat et aussi la cristallisation du statut de cette institution dans le paysage institutionnel roumain aux alentours de la fin du XIXe siècle.

Nous avons accordé une attention à part au grand archiviste et directeur des Archives d'Etat de Iași, Gheorghe Ionescu, personnalité remarquable selon nous aussi bien de l'activité des Archives de Iași que des archives roumaines dans leur ensemble, la vie et l'œuvre de cet archiviste acharné parcourant dans un véritable cursus honorum précisément la période sur laquelle nous nous sommes concentrés dans cette étude.

En considérant que le nom et l'activité de l'archiviste Gheorghe Ionescu dans le cadre des Archives d'Etat de Iași ont été trop peu étudiés, nous avons commencé à rédiger ces pages censées être une réparation morale et un hommage à un personnage définitoire de l'histoire des archives de Iași.